

Nr 61.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till
ändrade grunder i vissa fall för värnpliktigas av-
löning; given Stockholms slott den 14 oktober 1939.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edwin Sköld.

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 14 oktober 1939.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ENGBERG, SKÖLD, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON, STRINDLUND.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld:

I samband med den förstärkta försvarsberedskapen har fråga uppkommit om förbättrade avlöningsförmåner för värnpliktiga i sådana fall, då inkallelsen kan beräknas bli av längre varaktighet eller tjänstgöringens art motiverar en högre ersättning än eljest. Därvid har — jämte andra förslag, vilka senare

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1939. 1 saml. Nr 61—62. 2286 39 1

skola i korthet beröras — undersökts möjligheten att genom ett särskilt tillägg under sjötjänstgöring, motsvarande sjötillägget för de fast anställda, bereda marinens sjökommenderade värnpliktiga en löneförbättring. Innan jag redogör för härutinnan framkomna förslag, skall en översikt lämnas av gällande bestämmelser om värnpliktigas avlöning och av föreskrifterna om sjötillägg vid marinen.

Beträffande *värnpliktigas avlöning* gäller enligt § 9 mom. 1 kungörelsen den 5 mars 1926 (nr 60) angående avlöning för rullförings- (sjörullförings-) befäl och värnpliktiga under fredstid m. m., sådant detta moment lyder enligt kungörelsen den 2 juni 1939 (nr 224), att värnpliktig under tjänstgöring erhåller penningbidrag, som utgår med 50 öre om dagen; dock att värnpliktig, som uttages för tjänstgöring i den ordning värnpliktslagen föreskriver under längre tid än 180 dagar, skall från och med etthundraåttioförsta tjänstgöringsdagen åtnjuta ett penningbidrag av en krona om dagen, att i § 27 mom. 1 A c) värnpliktslagen omförmäld, å sjömanshus inskriven värnpliktig vid flottan — d. v. s. sådan till linjetjänst därstädes uttagen värnpliktig, som ej är att hänföra till klass B (studenter, sjökaptener m. fl.) — skall från och med tvåhundraelfte tjänstgöringsdagen äga uppbära penningbidrag med två kronor om dagen samt att värnpliktig, tillhörande landstormen, skall erhålla sådant bidrag med en krona om dagen. Enligt mom. 3 i samma paragraf erhåller värnpliktig, som jämlikt § 27 mom. 3 F värnpliktslagen tjänstgör, sedan tiden för den tjänstgöring, till vilken han inkallats, gått till ända, för den överskjutande tjänstgöringstiden ersättning med en krona om dagen. Den sist åberopade bestämmelsen i värnpliktslagen avser det fall, att fartyg, varå den värnpliktige tjänstgör, hindras att återkomma till station av flottan och avmönstras, innan tiden gått till ända för den tjänstgöring, för vilken den värnpliktige inkallats; i sådant fall är den värnpliktige skyldig att fortsätta med tjänstgöringen till dess avmönstring kunnat äga rum.

Under nu rådande förstärkta försvarsberedskap gäller för värnpliktigas avlöning 3 § kungörelsen den 3 september 1939 (nr 628) med avlöningsbestämmelser för viss militär och civilmilitär personal under förstärkt försvarsberedskap. Nämda stadgande innebär, att värnpliktiga erhålla terminslön med visst belopp för lönetermin ($\frac{1}{3}$ månad) enligt bestämmelserna i krigsavlöningsreglementet, därvid den lägre tariffen skall tillämpas; dock att terminslönens belopp icke må understiga det belopp, som enligt gällande bestämmelser om penningbidrag till värnpliktiga eljest skolat utgå. Beträffande terminslönens belopp hänvisas till en i det följande återgiven tablå.

I fråga om *sjötillägg för marinens manskap* gälla bestämmelserna i 15 kap. kungörelsen den 22 juni 1928 (nr 260) med vissa tilläggsbestämmelser till bland annat avlöningsreglementet den 11 maj 1928 (nr 128) för fast anställt manskap vid försvarsväsendet. Enligt dessa bestämmelser utgår sjötillägget efter sju olika tariffer, beroende på tjänstgöringsförhållandena. Såsom normaltillägg kunna anses de belopp, som utgå under tiden mars—november vid rörlig förläggning. Dessa utgöra per dag för:

	Personal å annat fartyg än under- vattensbåt	Personal, som är inmönstrad å undervattensbåt
<i>Flaggkorpraler.</i>		
Flaggkorpral, ej maskinist	1: —	2: 25
Flaggkorpral, maskinist	2: —	3: 25

*Korpraler (högbåtsmän) och**1. klass sjömän.*

Matros, ekonomiman (ej hovmästare eller kock) samt hantverkare	0: 60	1: 35
Hovmästare, kock och eldare	0: 80	1: 80

2. klass sjömän.

Matros, ekonomiman (ej hovmästare eller kock) samt hantverkare	0: 30	0: 90
Hovmästare, kock och eldare	0: 50	1: 35

Vid vintertjänstgöring utgå beloppen med cirka 25 procents förhöjning och vid stationär förläggning sker en reducering, vilken uppgår till 50 procent vid tjänstgöring å annat fartyg än undervattensbåt men eljest utgår efter lägre procenttal. 3. klass sjömän och manskap med lägre kompetens äro — med ett visst undantag utan betydelse i detta sammanhang — icke berättigade till sjötillägg. För kustartilleriets fast anställda manskap gälla motsvarande bestämmelser vid tjänstgöring å flottans fartyg; vid tjänstgöring å kustartilleriets fartyg utgår sjötillägg med tillämpning av tariffen för stationär förläggning.

Stadganden om *sjötillägg för officerare och underofficerare* innefattas i 26 § militära avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 275). Enligt dessa bestämmelser utgå tilläggen efter fem olika tariffer, av vilka tre avse tjänstgöring å annat fartyg än undervattensbåt och de återstående tjänstgöring å undervattensbåt. I båda fallen skiljes på rörlig förläggning och stationär förläggning. Beträffande annat fartyg än undervattensbåt göres ytterligare skillnad mellan stationär förläggning å egen förläggningssort och dylik förläggning å annan förläggningssort. Tilläggen vid rörlig förläggning å annat fartyg än undervattensbåt äro att anse såsom de normala sjötilläggen. Dessa utgöra för maskinist eller torpedmästare tillhörande de båda underofficerslönegraderna 2: 90 respektive 3: 70 kronor, för annan beställningshavare i dessa lönegrader 1: 80 respektive 2: 20 kronor samt för beställningshavare i de båda lägsta officerslönegraderna (fänrik respektive löjtnant) 1: 80 respektive 2: 50 kronor. Vid stationär förläggning å egen respektive annan förläggningssort reduceras beloppen till cirka 40 respektive 60 procent av normalbeloppen. Sjötilläggen vid rörlig förläggning å undervattensbåt utgöra för officerare och underofficerare cirka 3 å 4 gånger normalbeloppen. Vid stationär förläggning å undervattensbåt utgöra tilläggen cirka 70 procent av de för rörlig förläggning å sådant fartyg stadgade beloppen.

Sjötillägg bibehållas, då krigslön utgår enligt krigsavlöningsreglementet, i det att tillägget inräknas i terminslönen.

I en inom försvarsdepartementet utarbetad, den 5 oktober 1939 till vissa militära myndigheter remitterad *promemoria* har anförts bland annat följande:

Bestämmelsen att penningbidraget till å sjömanshus inskriven värnpliktig vid flottan i visst fall skall utgöra två kronor om dagen tillkom i samband med den av 1939 års lagtima riksdag beslutade utsträckningen av övningstiden för ifrågavarande värnpliktiga från 200 till 340 dagar och var avsedd såsom en särskild kompensation för den ökade börda, som sålunda pålades dessa värnpliktiga. Genom de inkallelser vid flottan, som numera skett i anledning av förstärkt försvarsberedskap, har emellertid spörsmålet om ifrågavarande värnpliktigas avlöning kommit i ett i viss mån ändrat läge. Då personaltillgången icke medger anordnandet av avlösningar vid flottan med de jämförelsevis korta tidsintervaller, som avses skola i allmänhet tillämpas vid övriga delar av krigsmakten, utan tjänstgöringen för flottans personal måste beräknas komma att som regel pågå under avsevärt längre perioder, bortfaller den undantagsställning, som ifrågavarande å sjömanshus inskrivna värnpliktiga intagit i förhållande till flottans värnpliktiga i allmänhet. Detta gäller främst sjötjänstgöring, för vilken huvuddelen av de värnpliktiga tages i anspråk. Det nu föreliggande spörsmålet kan sålunda sägas i främsta rummet vara, huru flottans till sjötjänstgöring kommenderade värnpliktiga skola i skälig mån beredas vederlag för den större börda, som kommit att åvila dem.

Efter en redogörelse för bestämmelserna om sjötillägg för marinens fast anställda personal har vidare i promemorian anförts följande:

Det nu tillämpade systemet med sjötillägg är en på gammal erfarenhet grundad metod att bereda marinens fast anställda personal vederlag för det ökade ansvar och arbete, som sjötjänstgöringen och särskilt tjänstgöringen å undervattensbåtar medför. Betydelsen härav för arbetsglädjen och utbildningsresultatet ävensom för rekryteringen vid marinen bör förvisso icke underskattas. Att sjötillägg kunnat undvaras för den värnpliktiga personalen torde sammanhånga därmed, att för denna sjötjänstgöringen varit relativt kortvarig och att de viktigare befattningarna vid flottan i största utsträckning innehavas av fast anställd personal. Med den avsevärda ökning av den sjögående styrkan, som äger rum vid förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering, kan icke undvikas, att ett mycket stort antal ansvarsfulla befattningar anförtras åt värnpliktig personal, delvis förordnad eller konstituerad såsom befäl i såväl manskaps- som underofficers- och officersgrader. Tydligt är, att alldeles samma skäl, som föranlett sjötilläggs införande för den fast anställda personalen, göra sig med särskild styrka gällande i fråga om denna befälspersonal. Men även beträffande de värnpliktiga, som ej inneha befälsställning, kunna vägande skäl anföras för införande av ett sjötillägg efter någon längre tids tjänstgöring. Detta kan i viss mån sägas redan hava skett beträffande de värnpliktiga vid flottan, för vilka övningstiden bestämts till 340 dagar, i det att lönen för dem från och med tvåhundraelfte dagen höjts med en krona. Om emellertid dessa värnpliktigas avlöningsförhållanden skola kunna på ett tillfredsställande sätt infogas i det lönesystem för värnpliktiga under mobilisering, varpå krigsavlöningsreglementet bygger och som delvis tillämpas under förstärkt försvarsberedskap, torde det vara nödvändigt att begränsa löneförhöjningen till tid, under vilken vederbörande fullgör sjötjänstgöring. Då den ifrågavarande personalen under slutet av sin tjänstgöring — varunder den högre lönen får uppbäras — regelmässigt torde fullgöra dylik tjänstgöring, är den föreslagna begränsningen väsentligen av formell natur. Nämda begränsning i förening med införandet av sjötillägg för mobiliserad eller eljest för rikets försvar eller med hänsyn till dess säkerhet inkallad

personal skulle emellertid möjliggöra ett rationellare och framför allt ett med hänsyn till fyllandet av flottans arbetsuppgifter effektivare avlöningssystem än det nu vid förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering gällande. För vinnande av anslutning till bestämmelserna om sjötillägg för den fast anställda personalen torde rätten att åtnjuta sjötillägg böra utsträckas även till värnpliktiga, vilka tjänstgöra i sjöreserv eller fullgöra sjötjänstgöring å kustartilleriets fartyg. Vad beträffar sjötilläggens belopp torde det ligga närmast till hands att för värnpliktiga tillämpa samma tariffer som för den fast anställda personalen. Med hänsyn till det redan fastställda penningbidraget för de förut omnämnda sjömanshusinskrivna värnpliktiga och önskemålet att bereda kompensation för den långvariga inkallelsen även åt dem, som ej på grund av befälsställning åtnjuta något lönetillägg, torde emellertid lägsta beloppet för sjötillägget för värnpliktiga böra bestämmas till en krona. Härigenom kommer visserligen sjötillägget för dessa att i de lägre graderna bli högre än för de fast anställda, men då de värnpliktigas lön i övrigt så avsevärt understiger de fast anställdas, torde nämnda omständighet icke behöva utgöra något hinder för den ifrågasatta anordningen.

Bestämmelserna om sjötillägg torde, såvitt angår de värnpliktiga, vilka fullgöra 340 dagars fredstjänstgöring, böra meddelas genom en ändring i § 9 mom. 1 i 1926 års kungörelse, vilken torde böra tillämpas från och med den 21 oktober 1939, d. v. s. dagen efter utryckningsdagen för de av ifrågavarande värnpliktiga, som nu äro i tjänst. Beträffande personal, som inkallats jämlikt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen — d. v. s. för rikets försvar eller med hänsyn till dess säkerhet — kunde det ligga nära till hands att införa bestämmelserna om sjötillägg i krigsavlöningsreglementet. Emellertid har erfarenheten visat, att sådan inkallelse kan äga rum i avsevärd utsträckning utan att krigsavlöningsreglementet anses böra bringas i tillämpning. Härtill kommer att krigsavlöningsreglementet (7 §) i fråga om sjötillägg hänvisar till de under fredstid gällande bestämmelserna. Det torde med hänsyn härtill vara lämpligast, att även bestämmelserna om sjötillägg under tjänstgöring, varom nu är fråga, upptagas i 1926 års kungörelse. Denna torde för övrigt böra förtydligas sålunda, att det klart framgår, att — i den mån ej krigsavlöningsreglementet skall tillämpas — penningbidraget under beredskapsövning och under inkallelse jämlikt § 28 mom. 1 och § 36 mom. 2 värnpliktslagen utgör en krona, även om den tidigare tjänstgöringen icke skulle hava uppgått till 180 dagar. En hänvisning torde ock böra ske till de särskilda förmåner, som under viss tjänstgöring vid flygvapnet kunna utgå till värnpliktiga (flygtillägg, flygtraktamente).

Såsom en följd av de föreslagna ändringarna i § 9 mom. 1 av 1926 års kungörelse torde mom. 3 i samma paragraf böra undergå sådan ändring, att sjötillägg må kunna utgå även i där avsett fall. Vidare torde de ändrade bestämmelserna nödvändiggöra jämkning i 3 § kungörelsen den 3 september 1939 (nr 628) med avlöningsbestämmelser för viss militär och civilmilitär personal under förstärkt försvarsberedskap.

Innebörden av det i promemorian innefattade förslaget framgår av följande tablå, däri för jämförelse angivits även den högre terminslönen enligt krigsavlöningsreglementet.

G r a d	Lägre termins- lön		Föreslaget sjötillägg för värnpliktiga (normalbelopp)		Summa av lägre terminslön och före- slaget sjötillägg		Högre termins- lön	
			Rörlig förlägg- ning	Stationär förlägg- ning	Rörlig förlägg- ning	Stationär förlägg- ning		
Rekryt	0	50	—	—	0	50	1	—
Annan menig {f. 210 dagen ¹ ..	1	—	1	—	2	—	1	50
{e. 210 dagar	1	—	1	—	2	—	1	50
1 klass sjöman	1	20	1	—	2	20	2	—
Korpral	1	30	1	—	2	30	2	50
Flaggkorpral {ej maskinist	1	40	1	—	2	40	2	80
{maskinist	1	40	2	—	3	40	2	80
Underofficer ² {ej maskinist	1	50	1	40	2	90	3	—
{av 2. graden {maskinist	1	50	2	80	4	30	2	90
Flaggunder- {ej maskinist	2	—	1	80	3	80	3	—
{officer {maskinist	2	—	3	60	5	60	3	80
Fänrik	2	—	1	20	3	20	3	—
Löjtnant	2	50	2	—	4	50	5	—

Över promemorian hava yttranden avgivits av cheferna för försvarsstaben och marinen samt av marinförvaltningen.

Chefen för försvarsstaben har i sitt utlåtande anfört följande:

Det föreliggande förslaget synes knappast i erforderlig utsträckning tillgodose de inkallade värnpliktigas, klass A och B, berättigade intresse. Genom överstatsanställning och konstituering av denna kategori värnpliktiga, varigenom de värnpliktiga skulle komma i åtnjutande av samma avlöningsförmåner som motsvarande fast anställd personal, torde en mera rättvis ersättning för gjorda personliga uppoffringar kunna ernås. Jag förutsätter härvid, att nu utgående familjebidrag alltjämt i mån av behov komma att kvarstå.

Det synes vidare icke stå i full överensstämmelse med i Kungl. Maj:ts proposition till 1939 års lagtima riksdag, nr 232, anförd motivering för höjning av penningbidraget till de värnpliktiga i allmän tjänst vid flottan till 2 kronor om dagen, att penningbidraget för de värnpliktiga efter 180 dagar föreslås skola vara 1 krona, samt att viss värnpliktig vid sjötjänstgöring eller tjänstgöring i sjöreserv skall erhålla sjötillägg om 1 krona per dag. Värnpliktiga, som kommenderats till landtjänstgöring, komma härvid att bliva missgynnade. Det är måhända ej heller fullt lämpligt, att sjötillägg till värnpliktig menig utgår med 1 krona per dag, under det att sjötillägg till stamanställd korpral utgår med endast 0:80 kronor.

På grund av det anförda ifrågasatte försvarsstabschefen, att förslaget underkastades förnyad prövning med beaktande jämväl av de synpunkter, som det torde ankomma på chefen för marinen att framlägga.

Chefen för marinen har anfört bland annat följande:

För de å sjömanshus inskrivna värnpliktiga vid flottan innebär förslaget en försämring såtillvida, att de under tid de icke äro sjökommenderade få sin avlöning reducerad från två till en krona per dag. Detta synes icke med rättvisa och billighet förenligt. Även om ifrågavarande värnpliktiga i de flesta fall äro sjötjänstgörande, måste i varje fall en eller annan dag före utryckningen tillbringas i land för återställande av kronobeklädnad och dylikt och

¹ Sjötillägg endast vid inkallelse enligt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen.

det är långt ifrån fallet, att samtlig här ifrågavarande värnpliktspersonal kan kommenderas ombord. För dem som under längre eller kortare tid placeras till tjänstgöring i land måste det te sig som en uppenbar orättvisa, att de utan eget förvållande gå förlustig hälften av den avlöning, som från början avsetts som kompensation för deras längre tjänstetid.

För till beredskapstjänstgöring inkallade värnpliktiga skulle åter de föreslagna bestämmelserna innebära en förbättring i den mån de äro sjökommanderade. En avsevärd del av dessa äro emellertid placerade till tjänstgöring i land i viktiga tjänster av sådan art, att avlösning icke kan åstadkommas så ofta som beträffande de övriga vapengrenarna, t. ex. bevakningspersonal, signalstationer o. d., vilka således icke skulle åtnjuta någon motsvarande förbättring. Även i övrigt synes den föreslagna förbättringen icke vara tillfredsställande för den händelse den avses att utgöra all gottgörelse till nämnda personal.

Chefen för marinen har vidare i sitt utlåtande hänvisat till en av honom till Kungl. Maj:t ingiven, den 6 oktober 1939 dagtecknad skrivelse angående avlöningsförmåner för viss flottans personal, däri bland annat anförts följande:

Avlöningsfrågan är icke ännu löst på ett tillfredsställande sätt för flottans personal och flera underlydande chefer hava hos mig hemställt om utverkande av förbättringar. I synnerhet gäller detta beträffande den sjötjänstgörande personalen.

Att förbättringar äro erforderliga synes mig uppenbart, ävensom att de i främsta rummet böra komma den personal till del, som genom inkallelse till beredskapstjänstgöring måst avbryta sin vanliga verksamhet och därmed vållats ekonomiska och andra svårigheter. Här intager de till tjänstgöring vid flottan inkallade *värnpliktiga av klass A och B* en särställning så till vida att de med nuvarande begränsade omfattning av årsklasserna icke i önskvärd utsträckning kunna beräknas bliva avlösta. Även om frikallelse från tjänstgöringen i vissa ömmande fall kan medgivas, så kan dock med hänsyn till bemanningsförhållandena på de rustade fartygen dylik frikallelse endast ifrågakomma i undantagsfall. Denna kategori vid flottan är därför sämre lottad än vid övriga vapengrenar. Det synes då vara nödvändigt, att statsverket bereder denna personal det vederlag, som en någorlunda tryggad ekonomisk ställning innebär. Detta synes lättast och säkrast kunne ske, om samtlig personal tillhörande nämnda värnpliktskategorier (A- och B-klass) finge anställas över stat vid vederbörliga kårer med avlöningsförmåner, inklusive möjlighet till inkvarteringsersättning, ersättning för innestående portion m. m. (men exklusive beklädnadspenningar för manskap) i likhet med personal på stat med motsvarande utbildning och tjänsteställning.

Vad de övriga till beredskapstjänstgöring inkallade värnpliktiga angår intaga de som användas för tjänst ombord en särställning. För dem föreligger visserligen en viss möjlighet till inkallelse i avlösningar på sätt som planlägges för de övriga försvarsgrenarna, men det är å andra sidan med hänsyn till de rustade fartygens stridsberedskap mycket olägligt med alltför ofta förekommande besättningsbyten. Detta gör att de värnpliktiga icke kunna sjökommanderas för kortare perioder än tre månader, en avsevärt längre avlösningsperiod än vid de andra vapengrenarna. Även dessa värnpliktiga böra därför vid sjökommandering erhålla utöver terminslön sjötillägg med förslagsvis 1 krona per dag.

Marinförvaltningen har yttrat bland annat följande:

Marinförvaltningen får tillstyrka, att de värnpliktiga vid tjänstgöring ombord under neutralitetsvakt tillerkännas förbättring i sina avlöningsvillkor.

Marinförvaltningen har icke något att erinra emot, att förmånerna utmätas på föreslaget sätt. Men ämbetsverket måste anmäla sina betänkligheter emot, att tillägget erhåller benämningen sjötillägg. Det måste nämligen förutses, att införandet av en löneförmån för de värnpliktiga av det slag, varom här är fråga och som erhållit den konstruktion förslaget innehåller, skulle, därest förmånen komme att erhålla samma benämning som den motsvarande förmån, vilken utgår till stammanskapet, komma att leda till erinringar i lönefrågan från stammanskapets sida. Jämförelser beträffande förmånen sjötillägg för å ena sidan stammanskapet och å den andra de värnpliktiga komma givetvis att göras, därvid såväl alla 3. klass sjömän, vilka ju icke — utom för ett betydelselöst undantag — åtnjuta något som helst sjötillägg, som ock allt annat manskap till och med flaggkorprals tjänsteklass, vilka senare beställningshavare vid rörlig förläggning nå upp till ett sjötillägg motsvarande föreslagna minimitillägget för värnpliktiga eller en krona om dagen, komma att i nu förevarande avseende finna sig missgynnade. Härtill är att taga i betraktande ytterligare ett förhållande. Sjötilläggen skola redovisas under övningsanslagen. Emellertid synes det marinförvaltningen vara riktigare med hänsyn till den nu ifrågasatta förmånens karaktär att vara en avlöningsförstärkning, att kostnaderna härför bestridas från det anslag, från vilket all annan avlöning till de värnpliktiga utgår, nämligen från anslaget till de värnpliktigas avlöning.

Med stöd av vad marinförvaltningen sålunda anfört får marinförvaltningen föreslå, *dels* att det nya tillägget skall utgå i enlighet med de för sjötillägg stadgade grunder och erhålla en benämning, som tydligt klarlägger dess ändamål, förslagsvis sjötjänstbidrag, *dels ock* att kostnaderna för den nya förmånen skola bestridas från anslaget till de värnpliktigas avlöning.

Marinförvaltningen får emellertid härutöver framhålla att ämbetsverket uppmärksammat, att det föreslagna bidraget — i motsats till det penningbidrag å 2 kronor, som hittills i vissa fall utgått — endast avses tillkomma sjötjänstgörande värnpliktiga. Den korta remisstiden har icke medgivit marinförvaltningen att närmare undersöka de konsekvenser förslaget i detta avseende kan medföra, men får marinförvaltningen likväl ifrågasätta lämpligheten av att borttaga den förmån, som vissa marinen tillhörande värnpliktiga förut erhållit, att efter den 210:e dagens tjänstgöring uppbära ett penningbidrag av 2 kronor. Marinförvaltningen får i detta avseende erinra, att enligt förslaget sjötjänstgörande värnpliktiga av menigs tjänsteklass efter den 210:e dagen äga uppbära dubbelt så stor avlöning som i land tjänstgörande värnpliktiga av samma tjänsteklass och efter samma tjänstetid.

Departementschefen.

Av det förut anförda torde framgå, att — fränsett olika detaljspörsmål — två i viss mån med varandra sammanhängande frågor beträffande de värnpliktigas avlöning kräva sin lösning, nämligen *dels* frågan om anpassning av löneförmånerna för vissa å sjömanshus inskrivna värnpliktiga vid flottan under sedvanlig fredstjänstgöring efter den under förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering gällande lönenivån för värnpliktiga och *dels* frågan om förbättring av de i anledning av förstärkt försvarsberedskap inkallade värnpliktigas förmåner under sjötjänstgöring och eljest under längre tids inkallelse.

I förra hänseendet må erinras därom, att årets lagtima riksdag i anledning av proposition den 24 mars 1939, nr 233, beslutat sådan ändring i värnpliktslagen, att övningstiden för till linjetjänst uttagna, å sjömanshus inskrivna värnpliktiga vid flottan — med undantag för studenter, sjökaptener m. fl. — utökades från 200 till 340 dagar. Denna förlängning av övningstiden motiverades

med nödvändigheten av att undvika ombyte av besättningarna å flottans fartyg vid en tidpunkt, då eljest utbildat manskap för avlösning icke skolat stå till buds. I samband härmed beslöts, att penningbidraget till ifrågavarande värnpliktiga skulle utgå med två kronor om dagen från och med tvåhundraelfte tjänstgöringsdagen, en tidpunkt, som valts med hänsyn därtill, att den i övrigt förekommande längsta övningstiden för värnpliktiga i allmänhet utgjorde 210 dagar. Såsom i den utremitterade promemorian framhållits, har frågan om dessa värnpliktigas avlöning i viss mån kommit i ett annat läge genom de inkallelser, som ägt rum i anledning av förstärkt försvarsberedskap. Det synes sålunda till en början vara mindre följdriktigt, att om en dylik värnpliktig kvarhålles efter trehundafyrtionde tjänstgöringsdagen, hans avlöning skulle komma att utgöra allenast en krona om dagen. Ej heller torde vara lämpligt att — såsom ofta skulle bliva fallet — en värnpliktig av förevarande kategori skulle erhålla dubbelt så högt penningbidrag som en inkallad värnpliktig av äldre årsklass, måhända familjeförsörjare och i ekonomiskt hänseende betydligt svårare drabbad av inkallelsen. Ojämnheten i gällande avlöningssystem framgår därav, att en värnpliktig, som ej tillhör ifrågavarande kategori, måste hava minst fänriks grad för att komma upp till en lön av 2 kronor.

I promemorian har nu föreslagits, att den högre lönen av två kronor till de å sjömanshus inskrivna värnpliktiga, varom nu är fråga, skulle utgå allenast under sjötjänstgöring, därvid en uppdelning av penningbidraget skulle ske, så att hälften av detsamma skulle rubriceras såsom sjötillägg. Genom en dylik anordning i förening med införandet av motsvarande tillägg för vissa andra värnpliktiga skulle enligt mitt förmenande en väsentlig rationalisering av lönesystemet vinnas. Vad som invänts därom, att en försämring i förmånerna under tjänstgöring i land skulle drabba de sjömanshusinskrivna värnpliktiga, kan jag icke tillmäta någon avgörande betydelse. Motiveringen för utsträckandet av övningstiden för dessa värnpliktiga till 340 dagar var, att de ansågos outhärliga för sjötjänstgöringen, och man torde därför kunna utgå ifrån, att de endast i undantagsfall komma att tjänstgöra i land efter tvåhundra tionde tjänstgöringsdagen. Den omständigheten, att de i samband med utryckningen måste uppehålla sig å örlogsstation en eller annan dag för inlämning av persedlar, torde i detta sammanhang knappast kunna anses hava någon betydelse. Såvitt angår dessa värnpliktiga anser jag således de föreslagna ändrade grunderna för avlöningen innebära bestämda fördelar. De ändrade bestämmelser, som erfordras för förslagets genomförande, torde böra äga tillämpning från och med den 21 oktober 1939, som är utryckningsdag för nu i tjänst varande, till ifrågavarande kategori hörande värnpliktiga. För dem, som tilläventyrs kvarhållas i tjänst efter nämnda dag, torde erfordras en övergångsbestämmelse av innebörd, att de få behålla penningbidraget å två kronor till dess de hemförlovas eller Kungl. Maj:t — t. ex. vid mobilisering — annorlunda föreskriver.

Beträffande frågan om förbättring av de i anledning av förstärkt försvarsberedskap inkallade värnpliktigas förmåner må till en början erinras därom, att enligt det av årets lagtima riksdag antagna, den 15 juni 1939 (nr 278) ut-

färdade krigsavlöningsreglementet det lagts i Kungl. Maj:ts hand att inom den av reglementet uppdragna ramen bestämma avlöningsförmånerna för militär personal, som inkallats i anledning av förstärkt försvarsberedskap. Med stöd härav har Kungl. Maj:t utfärdat den förut omnämnda kungörelsen den 3 september 1939 (nr 628), varigenom vissa bestämmelser i krigsavlöningsreglementet gjorts tillämpliga under förstärkt försvarsberedskap. Beträffande värnpliktiga har sålunda stadgats, att i stället för det vanliga penningbidraget den lägre terminslönen skall utgå. Ett flertal framställningar om förbättrade avlöningsförmåner ha emellertid inkommit från såväl militära myndigheter som enskilda värnpliktiga. I anledning härav har en allmän översyn av gällande bestämmelser vidtagits. Såsom resultat av denna kommer jag i annat sammanhang att föreslå, dels att den högre terminslönen skall beträffande icke sjötjänstgörande personal få utgå från och med den lönetermin, som tager sin början näst efter fyrtioandra tjänstgöringsdagen, och dels att i enlighet med bestämmelserna i militära försvarsberedskapscirkuläret anställning över stat i viss utsträckning skall få ske av värnpliktiga, tillhörande klasserna A och B. Genom den högre terminslönen — vars införande bygger på den förutsättningen, att avlösning av inkallade vid armén i allmänhet skall kunna beredas efter sex veckor — torde en skäligen kompensation komma att beredas personal vid flottan i stationstjänst, vid kustartilleriet (utom i sjötjänst) och vid flygvapnet för den längre tjänstgöringstid i förhållande till övriga värnpliktiga, som för dessa tjänstegrenar torde bli ofrånkomlig.

Emellertid skulle genom den föreslagna anordningen skäligen ersättning knappast komma att beredas flottans sjökommenderade personal, för vilken neutralitetsvakten kan antagas komma att medföra särskilda påfrestningar och vilken med hänsyn till personaltillgången torde få kvarhållas i tjänstgöring under avsevärt längre tid än kustartilleriets och flygvapnets personal. Förslag har därför, på sätt framgår av den utremitterade promemorian, framkommit om införande av ett särskilt bidrag åt värnpliktiga under sjötjänstgöring. Såsom framhållits i promemorian hava sjötilläggen för marinens fast anställda personal gammal hävd, och samma skäl som föranlett tilläggens införande för denna personal göra sig gällande beträffande värnpliktiga, som inkallats till längre tids neutralitetsvakt. Särskilt skulle det vara av värde, om de extra förmåner, som genom sjötillägget beredas maskinister och besättningsmän å undervattensbåtar, kunde komma även värnpliktiga till del. Det torde nämligen under nuvarande tjänstgöringsförhållanden ur de värnpliktigas synpunkt te sig obilligt, att de extra förmåner, som utgå under ifrågavarande, särskilt krävande tjänstgöringsförhållanden, icke i någon mån komma de värnpliktiga till del.

De invändningar, som i remissutlåtandena framställts mot förslaget om införande av sjötillägg, gå i stort sett ut på, att en dylik åtgärd icke skulle vara tillfyllest. Genom att, på sätt nyss nämnts, för den icke sjötjänstgörande personalen införa högre terminslön samt genom beredandet av möjlighet för överstatanställning i enlighet med vad förut anförts torde emellertid de militära myndigheternas önskemål bli i det väsentliga tillgodosedda. Beträffande

överstatanställning må särskilt framhållas, att de föreslagna tilläggen under sjötjänstgöring i förening med terminslön och familjebidrag i många fall skulle komma att ställa sig förmånligare för vederbörande än lönen vid anställning över stat, åtminstone i fråga om meniga.

Med hänsyn till det anförda anser jag mig böra biträda det i promemorian framlagda förslaget om ett särskilt tillägg under sjötjänstgöring för samtliga värnpliktiga vid marinen, vilka inkallats till tjänstgöring enligt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen.

I fråga om tilläggets konstruktion — såväl beträffande värnpliktiga, vilka hava 340 dagars övningstid, som de i extraordinär ordning inkallade — har i promemorian föreslagits, att tillägget skulle utgå med samma belopp som sjötillägget till de fast anställda, dock med minst en krona. Denna anordning möjliggör, att sjötillägget vid tjänstgöring å undervattensbåt och i visst fall även vid tjänstgöring såsom maskinist kommer att utgå med förhöjt belopp. Tillägget torde böra utgå både vid egentlig sjötjänstgöring och s. k. tjänstgöring i sjöreserv såväl för flottans som kustartilleriets personal. Då emellertid lägsta beloppet för det föreslagna tillägget skulle utgöra en krona och detta följaktligen i de lägre graderna skulle komma att utgå med högre belopp för värnpliktiga än för fast anställd personal, torde benämningen »sjötillägg» för den ifrågavarande förmånen icke vara den lämpligaste, utan därvidlag synes den av marinförvaltningen föreslagna benämningen »sjötjänstbidrag» vara att föredraga.

På sätt i promemorian föreslagits torde bestämmelser om sjötjänstbidragen böra införas i 1926 års kungörelse rörande de värnpliktigas avlöning. I sammanhang därmed torde vissa jämkningar i kungörelsens avfattning böra ske. Därutöver erfordras bestämmelse om sjötjänstbidragens utgående under förstärkt försvarsberedskap, varför fordras ändring i den i år utfärdade kungörelsen nr 628. Därvid torde — med hänsyn till att den högre terminslönen skulle efter viss tids inkallelse kunna utgå under tjänstgöring i land — böra stadgas, att vid sjötjänstgöring (tjänstgöring i sjöreserv) summan av den lägre terminslönen och sjötjänstbidraget icke må understiga den högre terminslönens belopp.

Såsom framgår av det förut anförda, inräknas sjötilläggen enligt krigsavlöningsreglementet i terminslönen, vilken för manskap i allmänhet består av dessa tillägg i förening med terminslön enligt den lägre tariffen, dock att vid rörlig förläggning terminslönen icke må understiga den högre tariffen. Denna bestämmelse medför, att en mot sjötilläggen svarande gradering av terminslönen kommer att äga rum även under krigstjänstgöring. Tydligt är, att införandet av sjötjänstbidrag på sätt föreslagits måste föranleda en liknande konstruktion av terminslönen under sjötjänstgöring för värnpliktiga som den, för vilken nu redogjorts. Härav föranledes ändring i 7 § krigsavlöningsreglementet, vartill jag senare i dag kommer att framlägga förslag.

Sjötjänstbidrag torde böra jämsättas med penningbidrag och på sätt marinförvaltningen föreslagit bestridas från förslagsanslaget för de värnpliktigas avlöning.

Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av § 9 mom. 1 och 3 kungörelsen den 5 mars 1926 (nr 60) angående avlöning för rullförings- (sjörrullförings-) befäl och värnpliktiga under fredstid m. m. torde få såsom bilaga fogas vid detta protokoll. Då trängande behov av förbättrad avlöning i de hänseenden, som innefattas i förslaget, enligt min mening föreligger, torde kungörelsen ifråga böra omedelbart utfärdas. Samtidigt torde proposition böra avlätas till riksdagen med hemställan, att riksdagen måtte besluta rörande ifrågasvarande värnpliktigas avlöning i enlighet med de grunder, som innefattas i kungörelsen.

Föredragande hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte

dels besluta, att kungörelse om ändrad lydelse av § 9 mom. 1 och 3 kungörelsen den 5 mars 1926 (nr 60) angående avlöning för rullförings- (sjörrullförings-) befäl och värnpliktiga under fredstid m. m. skall i överensstämmelse med förenämnda förslag utfärdas,

dels ock föreslå riksdagen att för sin del godkänna de ändrade grunder för värnpliktigas avlöning, som innefattas i nämnda kungörelse.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Lennart Österholm.

Bilaga.

**Förslag
till
Kungörelse**

**om ändrad lydelse av § 9 mom. 1 och 3 kungörelsen den 5 mars 1926
(nr 60) angående avlöning för rullförings-(sjörrullförings-)befäl
och värnpliktiga under fredstid m. m.**

Härigenom förordnas, att § 9 mom. 1 och 3 kungörelsen den 5 mars 1926 angående avlöning för rullförings-(sjörrullförings-)befäl och värnpliktiga under fredstid m. m.¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

§ 9.

1. Värnpliktig erhåller, i den mån ej krigsavlöningsreglementet skall tillämpas, under tjänstgöring penningbidrag. Sådant bidrag utgår, där ej nedan annorlunda stadgas, med 50 öre om dagen.

Efter 180 dagars tjänstgöring ävensom eljest under beredskapsövning, landstormsrepetitionsövning, landstormsbefälsövning och tjänstgöring, som anbefallts enligt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen, utgör penningbidraget en krona om dagen.

Utöver det i föregående stycke stadgade penningbidraget utgår under sjö-tjänstgöring eller tjänstgöring i sjöreserv sjötjänstbidrag *dels* till å sjömanshus inskriven värnpliktig, som avses i § 27 mom. 1 A c) värnpliktslagen och under minst 210 dagar fullgjort där föreskriven tjänstgöring, med en krona om dagen, *dels ock* till värnpliktig vid marinen, som inkallats till tjänstgöring jämlikt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen, enligt samma grunder och med samma belopp, som tillämpas beträffande sjötillägg till fast anställd personal av motsvarande tjänstegrad, dock lägst med en krona. Å sjötjänstbidrag, som nu är sagt, skall tillämpas vad i denna kungörelse och eljest stadgas om penningbidrag.

I vissa fall äger värnpliktig under flygtjänstgöring uppbära ersättning enligt därom särskilt meddelade bestämmelser.

Under in- och uttrykningsdagar — — — uttryckning sker.

3. Värnpliktig, som jämlikt § 27 mom. 3 F värnpliktslagen tjänstgör, sedan tiden för den tjänstgöring, till vilken han inkallats, gått till ända, erhåller för den överskjutande tjänstgöringstiden ersättning enligt de i mom. 1 angivna grunder, dock lägst med en krona om dagen.

Denna kungörelse skall tillämpas från och med den 21 oktober 1939; dock att värnpliktig, som intill nämnda dag åtnjutit penningbidrag med två kronor, äger, där han ej uppbär sjötjänstbidrag, bibehålla nämnda penningbidrag till dess han hemförlovas eller Kungl. Maj:t annorlunda föreskriver.

¹ Senaste lydelse av § 9 mom. 1, se 1939:224.

STOCKHOLM 1989. K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI.
